

SIYOSIY DISKURSDA EVFEMIZMLAR VA NUTQ ETIKASI

Jabborova Aziza Jobirovna

Osiyo Xalqaro Universiteti o‘qituvchisi

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: azizajabborova14@gmail.com

+998934793529

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18674592>

Annotatsiya: *Bu maqolada siyosiy diskursdagi evfemizmlarning nutq etikasi bilan bog‘liq funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda evfemizmlar siyosiy muloqot jarayonida auditoriyani ranjitmaslik, ijtimoiy muvozanatni saqlash hamda etik me‘yorlarga rioya etish vositasi sifatida qanday qo‘llanishi yoritiladi. Tadqiqot umumiy siyosiy diskurs materiallari asosida olib borilib, ingliz va o‘zbek siyosiy nutqlarida keng qo‘llaniladigan evfemistik birliklar diskursiv va lingvopragmatik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy metoddan foydalanildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, evfemizmlar siyosiy diskursda nutq etikasi talablarini ta‘minlash bilan birga, ayrim holatlarda real vaziyatni yumshatib ko‘rsatish yoki mas‘uliyatni bilvosita ifodalash orqali manipulyativ xususiyat ham kasb etishi mumkin. Maqolada evfemizmlarning nutq etikasi doirasidagi o‘rni ingliz va o‘zbek siyosiy diskursi misolida yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *siyosiy diskurs, evfemizm, nutq etikasi, siyosiy nutq, lingvopragmatika, diskursiv tahlil, ingliz va o‘zbek siyosiy diskursi.*

Аннотация: *В данной статье анализируются функции эвфемизмов в политическом дискурсе в связи с нормами речевой этики. В исследовании рассматривается, каким образом эвфемизмы используются в процессе политической коммуникации для недопущения оскорбления аудитории, сохранения социального баланса и соблюдения этических норм. Исследование основано на материалах общего политического дискурса; эвфемистические единицы, широко употребляемые в английской и узбекской политической речи, анализируются с позиций дискурсивного и лингвопрагматического подходов. В ходе исследования применялся сравнительный метод. Результаты показывают, что эвфемизмы в политическом дискурсе, наряду с выполнением этической функции, в отдельных случаях могут приобретать манипулятивный характер, смягчая реальное положение дел или косвенно выражая ответственность. В статье освещается место эвфемизмов в рамках речевой этики на материале английского и узбекского политического дискурса.*

Ключевые слова: *политический дискурс, эвфемизм, речевая этика, политическая речь, лингвопрагматика, дискурсивный анализ, английский и узбекский политический дискурс.*

Abstract: *This article analyzes the functions of euphemisms in political discourse in relation to norms of speech ethics. The study examines how euphemisms are used in political communication to avoid offending the audience, maintain social balance, and adhere to ethical norms. The research is based on general political discourse materials, and euphemistic units commonly used in English and Uzbek political speech are analyzed through discourse-analytic and linguopragmatic approaches. A comparative method is employed in the study. The findings indicate that, while*

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

euphemisms contribute to meeting the requirements of speech ethics in political discourse, in certain cases they may also acquire a manipulative character by softening the actual state of affairs or indirectly expressing responsibility. The article highlights the role of euphemisms within the framework of speech ethics in English and Uzbek political discourse.

Keywords: *political discourse, euphemism, speech ethics, political speech, linguopragmatics, discourse analysis, English and Uzbek political discourse.*

KIRISH

Siyosiy diskurs jamiyat hayotida muhim kommunikativ maydon bo‘lib, unda hokimiyat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar til orqali shakllanadi. Siyosiy nutqlar orqali muhim qarorlar izohlanadi, ijtimoiy muammolarga baho beriladi va jamoatchilik fikriga ta’sir ko‘rsatiladi. Shu sababli siyosiy nutqda nafaqat axborot mazmuni, balki uni ifodalash usuli, ohangi va etik jihatlari ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Siyosiy diskursda nutq etikasi masalasi doimo dolzarb bo‘lib kelgan. Auditoriyani ranjitmaslik, keskinlikni kuchaytirmaslik, ijtimoiy barqarorlikni saqlash siyosiy nutq mualliflari oldidagi muhim vazifalardan biridir. Aynan shu ehtiyoj siyosiy nutqda evfemizmlarning faol qo‘llanishiga olib keladi. Evfemizmlar salbiy, noqulay yoki bahsli tushunchalarni yumshoq va ehtiyotkor shaklda ifodalash orqali nutqning etik qabul qilinishini ta’minlaydi.

Evfemizmlar tilshunoslikda ko‘pincha ijtimoiy-madaniy va pragmatik hodisa sifatida talqin qilinadi. Siyosiy diskursda esa ular nutq etikasi bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, auditoriya bilan mulqotda muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Biroq evfemizmlarning siyosiy nutqda qo‘llanishi har doim ham faqat etik maqsad bilan cheklanmaydi. Ayrim hollarda ular real vaziyatni yashirish yoki yumshatib ko‘rsatish orqali manipulyativ xarakter kasb etishi mumkin. Siyosiy diskursda evfemizmlar va nutq etikasi o‘rtasidagi munosabatni o‘rganish muhim ilmiy masala hisoblanadi. Mazkur maqolada evfemizmlarning siyosiy nutqda qanday etik vazifalarni bajarishi, ularning auditoriya bilan munosabatga ta’siri hamda etik me’yor va manipulyatsiya o‘rtasidagi nozik chegara ingliz va o‘zbek siyosiy diskursi misolida tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Evfemizmlar siyosiy diskursda nutq etikasi bilan bog‘liq hodisa sifatida ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan tan olingan. Bu borada siyosiy til va etik me’yorlar munosabatini tahlil qilgan muhim manbalardan biri Language in the News: Discourse and Ideology in the Press hisoblanadi. Fowler siyosiy va ommaviy axborot tilida evfemizmlarning qo‘llanishini ijtimoiy mas’uliyat va etik cheklovlar bilan bog‘laydi. Uning fikricha, siyosiy nutqda evfemizmlar ko‘pincha noqulay haqiqatni ochiq aytmasslik, auditoriyani ranjitmaslik va ijtimoiy muvozanatni saqlash maqsadida ishlatiladi [2; 67–70-betlar]. Bu yondashuv evfemizmlarning nutq etikasi bilan uzviy aloqadorligini ko‘rsatadi.

Evfemizmlarning siyosiy nutqdagi etik vazifasi va ikki tomonlama xarakteri Euphemisms and Other Doubletalk asarida ham alohida ta’kidlanadi. Rawson evfemizmlarni bir tomondan muloyimlik va etik ehtiyoj mahsuli, ikkinchi tomondan esa haqiqatni yashirish vositasi sifatida talqin qiladi. Muallif siyosiy nutqda evfemizmlar auditoriyani bevosita ranjitmaslik uchun ishlatilishini, biroq shu bilan birga ma’lumotni bilvosita o‘zgartirish xavfini ham tug‘dirishini qayd etadi [4; 1–5-betlar]. Ushbu fikr evfemizmlar va nutq etikasi o‘rtasidagi nozik chegarani ochib beradi.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

Siyosiy diskursda etik me’yorlar va tilning ideologik vazifasi masalasi Critical Discourse Analysis ishlarida keng tahlil qilingan. Fairclough siyosiy nutqni ijtimoiy amaliyot sifatida baholab, unda ishlatiladigan yumshatilgan ifodalar auditoriya bilan “etik muloqot” ko‘rinishini yaratishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, evfemizmlar siyosiy nutqda tashqi tomondan etik bo‘lib ko‘rinsa-da, ko‘pincha hokimiyat manfaatlariga xizmat qiluvchi diskursiv strategiya hisoblanadi [1; 98–101-betlar].

Nutq etikasi va siyosiy muloqot masalasi The Language of Politics tomonidan ham muhokama qilinadi. Heywood siyosiy nutqda ehtiyotkorlik bilan tanlangan til birliklari siyosiy legitimlikni saqlashda muhim rol o‘ynashini qayd etadi. Unga ko‘ra, evfemizmlar siyosiy nutqda axloqiy jihatdan maqbul ko‘rinish yaratish uchun ishlatiladi va bu holat auditoriyaning siyosiy qarorlarga munosabatiga bevosita ta’sir qiladi [3; 112–114-betlar].

Shunday qilib, mazkur adabiyotlar tahlili evfemizmlarning siyosiy diskursda nutq etikasi bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi. Tadqiqotchilar evfemizmlarni auditoriyani ranjitmaslik va ijtimoiy barqarorlikni saqlash vositasi sifatida baholash bilan birga, ularning yashirin ideologik va manipulyativ jihatlariga ham e’tibor qaratadilar. Bu holat siyosiy diskursda evfemizmlar va nutq etikasi o‘rtasidagi munosabatni yanada chuqur va qiyosiy tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi.

METODOLOGIYA

Bu tadqiqot siyosiy diskursda evfemizmlarning nutq etikasi bilan bog‘liq funksiyalarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot sifat (qualitative) va qiyosiy (comparative) yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o‘zbek siyosiy diskursiga mansub, ommaviy auditoriyaga yo‘naltirilgan rasmiy siyosiy nutqlar tanlab olindi.

Tahlil jarayonida diskursiv tahlil metodi qo‘llanildi. Bu metod siyosiy nutqni ijtimoiy va ideologik kontekstda o‘rganish, evfemizmlarning nutqdagi strategik va etik vazifalarini aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, lingvopragmatik tahlil orqali evfemizmlarning auditoriyani ranjitmaslik, ijtimoiy muvozanatni saqlash va muloqotda etik me’yorlarga rioya etishdagi roli tahlil qilindi.

Bundan tashqari, qiyosiy tahlil metodi yordamida ingliz va o‘zbek siyosiy nutqlarida qo‘llanilgan evfemizmlarning etik xususiyatlari solishtirildi. Bu yondashuv evfemizmlarning universal va milliy-madaniy jihatlarini aniqlashga xizmat qildi. Tadqiqotda olingan natijalar tavsifiy va tahliliy usulda umumlashtirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Siyosiy diskursda evfemizmlar nafaqat salbiy voqelikni yumshatish, balki nutq etikasi doirasida javobgarlikni qayta taqsimlash vazifasini ham bajaradi. Bu holat ayniqsa mas’uliyat, ayb va muvaffaqiyatsizlik bilan bog‘liq mavzularda yaqqol ko‘zga tashlanadi.

Ingliz siyosiy nutqlarida qarorlar yoki xatolarni bevosita subyektga bog‘lashdan qochish holatlari kuzatiladi. Masalan, we made a mistake kabi ochiq tan olish o‘rniga lessons were learned yoki challenges were encountered kabi passiv va evfemistik shakllar qo‘llaniladi. Diskursiv tahlil shuni ko‘rsatadiki, bunday ifodalar orqali ayb aniq shaxsga yuklanmaydi va nutq etik jihatdan “yumshoq” shaklga keltiriladi. Lingvopragmatik jihatdan, bu evfemizmlar auditoriyada ayblov emas, balki jarayoniy xato haqidagi tasavvurni shakllantiradi. Bu esa siyosiy subyektning obro‘sini saqlashga xizmat qiladi va etik muloqot ko‘rinishini yaratadi.

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

O‘zbek siyosiy diskursida esa ijtimoiy tengsizlik va ijtimoiy muammolarni ifodalashda evfemizmlar faol ishlatiladi. Masalan, kambag‘allik atamasi o‘rniga kam ta‘minlanganlik yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam kabi ifodalar qo‘llaniladi. Bu birliklar muammoning keskinligini pasaytirib, auditoriyada achinish yoki norozilik hissini kuchaytirmaslikka xizmat qiladi.

Diskursiv tahlil shuni ko‘rsatadiki, bu evfemizmlar orqali muammo inkor etilmaydi, balki etik va muloyim shaklda nomlanadi. Bu holat o‘zbek siyosiy nutqida andisha va ijtimoiy hurmatning ustuvor ekanini ko‘rsatadi.

Ingliz siyosiy diskursida bahsli qarorlar ko‘pincha restructuring, adjustment yoki policy shift kabi evfemistik birliklar orqali ifodalanadi. Masalan, ish o‘rinlarining qisqartirilishi job losses emas, balki workforce optimization sifatida bayon etiladi. Bu evfemizmlar qarorni axloqiy muammo emas, balki zarur texnik choralar sifatida ko‘rsatadi. Bu holatda evfemizm nutq etikasi bilan birga auditoriyaning axloqiy baholashini susaytirish funksiyasini ham bajaradi. Ya‘ni auditoriya qarorni baholashdan ko‘ra, uni muqarrar jarayon sifatida qabul qiladi.

O‘zbek siyosiy diskursida tanqidiy fikrlar ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri emas, balki yanada takomillashtirish zarur, ayrim jihatlarni qayta ko‘rib chiqish lozim kabi evfemistik shakllarda ifodalanadi. Bu holat ochiq tanqid o‘rniga etik muvozanatni saqlashga qaratilgan.

Lingvopragmatik tahlil shuni ko‘rsatadiki, bunday evfemizmlar orqali tanqid mavjud bo‘lsa-da, u auditoriya uchun ijtimoiy maqbul va ranjitmaydigan shaklga keltiriladi. Bu esa nutq etikasi o‘zbek siyosiy diskursida muhim me‘yor sifatida qaralishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Qiyosiy tahlil natijalariga ko‘ra, ingliz siyosiy diskursida evfemizmlar ko‘proq mas‘uliyatni diffuzlashtirish va siyosiy qarorlarni neytral ko‘rsatishga xizmat qilsa, o‘zbek siyosiy diskursida ular ijtimoiy hurmat va andishani saqlash vazifasini bajaradi. Har ikki diskursda ham evfemizmlar nutq etikasi doirasida muhim kommunikativ mexanizm sifatida ishlaydi, biroq ularning pragmatik natijasi turlicha namoyon bo‘ladi.

XULOSA

Bu maqola siyosiy diskursda evfemizmlarning nutq etikasi bilan bog‘liq funksiyalarini aniqlashga qaratildi. Olib borilgan diskursiv, lingvopragmatik va qiyosiy tahlil natijalari evfemizmlarning siyosiy nutqda tasodifiy til hodisasi emas, balki auditoriya bilan muloqotni etik jihatdan boshqarishga xizmat qiluvchi muhim kommunikativ vosita ekanini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, evfemizmlar siyosiy nutqda salbiy, bahsli yoki ijtimoiy jihatdan sezgir masalalarni yumshatib ifodalash orqali auditoriyani ranjitmaslik va ijtimoiy muvozanatni saqlash vazifasini bajaradi. Ingliz siyosiy diskursida evfemizmlar asosan siyosiy korrektlik va mas‘uliyatni bilvosita ifodalashga xizmat qilsa, o‘zbek siyosiy nutqlarida ular andisha, hurmat va muloyimlik tamoyillari bilan chambarchas bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Bu holat evfemizmlarning qo‘llanishi milliy-madaniy omillar bilan bevosita bog‘liq ekanini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot evfemizmlarning ikki tomonlama xususiyatga ega ekanini ham ko‘rsatdi. Bir tomondan, ular nutq etikasi talablarini ta‘minlaydi va auditoriya bilan muvozanatli muloqotni yuzaga keltiradi, ikkinchi tomondan esa, ayrim holatlarda real vaziyatni haddan tashqari yumshatish yoki mas‘uliyatni noaniq qoldirish orqali manipulyativ vositaga aylanishi mumkin. Bu esa nutq etikasi va siyosiy manipulyatsiya o‘rtasidagi nozik chegarani yuzaga chiqaradi. Umuman olganda, evfemizmlar siyosiy diskursda nutq etikasi doirasida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularni

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

ongli, me’yorida va kontekstga mos holda qo‘llash siyosiy kommunikatsiyaning ishonchliligi va samaradorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur xulosalar evfemizmlarni siyosiy diskursda chuqurroq va tizimli o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi hamda keyingi tadqiqotlar uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. – London: Longman, 1995. – 265 p. – P. 98–101.
2. Fowler R. Language in the News: Discourse and Ideology in the Press. – London: Routledge, 1991. – 254 p. – P. 67–70.
3. Heywood A. The Language of Politics. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007. – 318 p. – P. 112–114.
4. Rawson H. Euphemisms and Other Doubletalk. – New York: Crown Publishers, 1981. – 246 p. – P. 1–5.